

ПРАВОВІ ПРОЦЕСИ В СЛОВАЧЧИНІ ТА ЧЕХІЇ ЩОДО ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

LEGAL PROCESSES IN SLOVAKIA AND THE CZECH REPUBLIC REGARDING LABOR MIGRATION

Глобенко І.О., доктор філософії у галузі знань «Право»,
доцент кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін

Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000-0002-3058-521X

Яра О.С., д.ю.н., професор, декан юридичного факультету,
професор кафедри адміністративного та фінансового права

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: 0000-0002-7245-9158

Дручек О.В., к.ю.н., доцент,
професорка кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності

Київський інститут Національної гвардії України

ORCID ID: 0000-0002-7460-8137

В статті розкрито, що правові процеси в Чеській Республіці та Словацькій Республіці щодо трудової міграції відображають спільні підходи до публічного адміністрування міграційних потоків, засновані на законодавстві Європейського Союзу, з урахуванням національних особливостей і пріоритетів кожної країни. Чехія вирізняється ґрунтовним і структурованим підходом до інтеграції трудових мігрантів, що охоплює широкий спектр заходів, таких як забезпечення доступу до освіти, соціального захисту, а також програм підтримки біженців, зокрема через розвинену законодавчу базу, як-от Lex Ukrajina. У Словаччині, своєю чергою, акцент зроблено на спрощенні адміністративних процедур і оперативній адаптації трудових мігрантів до ринку праці, особливо в сферах із дефіцитом кадрів, таких як промисловість і будівництво. Важливим фактором є сприятливий інвестиційний клімат у Словаччині, який робить її привабливою для роботодавців і трудових мігрантів. Чехія також забезпечує хороші умови для іноземних інвесторів, що сприяє розвитку економіки, тоді як в Україні інвестиційний клімат залишається суперечливим, що ускладнює реалізацію масштабних відновлювальних проєктів. Попри успіхи, обидві країни стикаються з певними викликами. Чехія має проблеми з надмірною бюрократизацією процедур, що створює перепони для мігрантів, тоді як у Словаччині спостерігається нестача інформаційної підтримки для трудових мігрантів, що ускладнює їх інтеграцію. Аналіз кращих практик і недоліків цих країн може стати ключем до розробки ефективної міграційної політики України в умовах післявоєнної відбудови. Інтеграційні програми Чехії здатні слугувати моделлю для реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та залучення іноземних працівників, а практика Словаччини зі спрощення бюрократичних процедур може стати інструментом для залучення кваліфікованої робочої сили з Індії та країн Південно-Східної Азії. Це, своєю чергою, сприятиме відновленню економіки, модернізації інфраструктури, розвитку освіти, науки та культури в Україні.

Ключові слова: адміністрування, дефіцит кадрів, держава-члени, Європейський Союз, інвестиційний клімат, інфраструктура, міграція, міграційна політика, міграційні процеси, право Європейського Союзу, правове регулювання, робоча сила, спрощення бюрократичних процедур, тенденції, трудові мігранти.

The article reveals that the legal processes in the Czech Republic and the Slovak Republic concerning labor migration reflect common approaches to the public administration of migration flows, based on European Union legislation, with consideration of the national characteristics and priorities of each country. The Czech Republic is distinguished by a comprehensive and structured approach to the integration of labor migrants, encompassing a wide range of measures, such as ensuring access to education, social protection, and refugee support programs, particularly through its advanced legislative framework, such as Lex Ukrajina. In the Slovak Republic, by contrast, the focus is on simplifying administrative procedures and quickly adapting labor migrants to the labor market, especially in sectors with a shortage of workers, such as industry and construction. A significant factor is the favorable investment climate in Slovakia, which makes it attractive to employers and labor migrants. The Czech Republic also provides good conditions for foreign investors, contributing to economic development, while in Ukraine, the investment climate remains controversial, complicating the implementation of large-scale reconstruction projects. Despite their successes, both countries face certain challenges. The Czech Republic struggles with excessive bureaucratization of procedures, creating barriers for migrants, while Slovakia experiences a lack of informational support for labor migrants, hindering their integration. Analyzing the best practices and shortcomings of these countries could serve as a key to developing effective migration policies in Ukraine during the post-war recovery period. Integration programs in the Czech Republic can serve as a model for the reintegration of internally displaced persons and the engagement of foreign workers, while Slovakia's practice of simplifying bureaucratic procedures can be a tool for attracting skilled labor from India and Southeast Asia. This, in turn, would contribute to the recovery of the economy, modernization of infrastructure, and the development of education, science, and culture in Ukraine.

Key words: administration, European Union, investment climate, labor force, labor migrants, labor migration, legal regulation, migration policy, migration processes, public administration, simplification of bureaucratic procedures, state members, tendencies, workers' shortage

Постановка проблеми. Актуальність наукового дослідження правових процесів у Словацькій Республіці та Чеській Республіці щодо трудової міграції обумовлена необхідністю вивчення ефективних підходів до врегулювання міграційних потоків, що є критично важливим для післявоєнної відбудови України.

В умовах сучасного глобалізованого світу трудова міграція стає не лише способом задоволення попиту на кваліфіковану робочу силу, але й інструментом економічного зростання приймаючих країн. Досвід Словацької

Республіки, яка зосереджується на спрощенні адміністративних процедур і створенні умов для працевлаштування у секторах з дефіцитом кадрів, та Чеської Республіки, яка активно розвиває інтеграційні програми для трудових мігрантів, є корисним для України. Зокрема, врахування успішних практик цих країн дозволить створити сприятливі умови для повернення трудових мігрантів, забезпечення правового захисту українських громадян за кордоном, а також залучення іноземних працівників для відбудови економіки. Аналіз недоліків, таких як бюро-

кратизація процесів у Чеській Республіці чи недостатня інформаційна підтримка у Словацькій Республіці, сприятиме формуванню ефективної політики в Україні, орієнтованої на вирішення проблем у сфері трудової міграції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з правовими процесами міграції, піднімали у своїх наукових працях О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.І. Демченко, С.В. Додін, В.М. Галуцько, С.С. Єсімов, В.М. Гаращук, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, Р.А. Каложний, В.К. Колпаков, А.П. Комзюк, С.Ф. Константінов, Л.В. Коваль, О.В. Кузьменко, М.Ю. Максименюк, А.В. Новіченко, В.І. Олефір, О.І. Остапенко, Ю.І. Римаренко, В.К. Шкарупа та інші. Однак безпосередньо виклики правових процесів у Словаччині та Чехії щодо трудової міграції не були предметом їхнього наукового аналізу.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі чинного законодавства Словаччини та Чехії, опираючись на теорію права України, розкрити наукові положення щодо правових процесів у Словаччині та Чехії у сфері трудової міграції.

Виклад основних положень. Словаччина та Чехія характеризуються сприятливими економічними умовами для залучення іноземної робочої сили. Економіка цих країн демонструє стабільний попит на працівників у промисловості, будівництві, сільському господарстві та сфері послуг. Для забезпечення ефективної інтеграції мігрантів обидві держави впровадили низку правових механізмів, спрямованих на регулювання працевлаштування, легалізацію перебування та соціальний захист іноземців. Водночас Чехія та Словаччина мають свої особливості у правовому регулюванні трудової міграції. Чехія, як економічно сильніша держава, створила більш розвинену систему квот і спрощених процедур для окремих категорій мігрантів, що сприяє залученню кваліфікованих працівників. У Словаччині регулювання трудової міграції здійснюється простішими механізмами, проте країна часто стикається з проблемою нелегального працевлаштування через недостатній рівень контролю. Завдяки вигідному географічному розташуванню, економічному розвитку та відносно лояльним умовам працевлаштування обидві країни є привабливими напрямками для трудових мігрантів [1].

Економічний контекст Чехії свідчить про її статус як однієї з найбільш розвинених країн Центральної Європи. Основними галузями є виробництво автомобілів, машинобудування, електроніка та хімічна промисловість. Значний попит на робочу силу спостерігається також у будівництві, логістиці та сфері обслуговування. Завдяки більш високому рівню заробітної плати, порівняно з Україною та країнами Балтії, Чехія є привабливим місцем для трудових мігрантів. Мінімальні доходи, встановлені на державному рівні, дозволяють забезпечити базові потреби працівників, сприяючи їхньому переїзду до країни [2].

Правове регулювання перебування іноземців на території Чеської Республіки базується на Законі № 326/1999 Sb. «Про проживання іноземців», який визначає порядок в'їзду, перебування та працевлаштування осіб, а також умови отримання тимчасового та постійного проживання. Закон передбачає різні категорії перебування залежно від мети приїзду: короткострокове, довгострокове та постійне. Для кожної категорії встановлено окремі вимоги, включаючи наявність фінансової спроможності, медичного страхування та підтвердження місця проживання. Закон також регулює специфічні механізми для окремих груп мігрантів, таких як висококваліфіковані працівники, студенти, особи, які возз'єднуються з сім'єю, та біженці. Зокрема, передбачено можливість отримання Синьої карти ЄС, яка забезпечує висококваліфікованим фахівцям легальне працевлаштування та проживання. Крім того, окремі положення адаптовано для осіб із тимчасовим захистом, що надається в кризових ситуаціях, як-от збройні конфлікти, відповідно до Закону № 65/2022 Sb.,

прийнятого у зв'язку з війною в Україні. Такі особи отримують доступ до ринку праці, освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг, що сприяє їхній інтеграції в чеське суспільство. Закон також містить норми, спрямовані на протидію нелегальній міграції та зловживанням міграційними процедурами, передбачаючи суворі санкції за порушення, включаючи депортацію. Такий підхід забезпечує баланс між підтримкою мігрантів і дотриманням вимог міграційної політики [3].

Відповідно до положень Закону Чеської Республіки № 65/2022 Sb., відомого як «Lex Ukraїna», особам, які отримали статус тимчасового захисту (Dočasná ochrana), надається право на безкоштовне проживання протягом перших трьох місяців перебування. Цей статус є частиною комплексної гуманітарної програми підтримки, спрямованої на створення базових умов для адаптації переміщених осіб, які залишили свої країни через збройний конфлікт чи гуманітарну кризу. Він гарантує житло у спеціалізованих центрах розміщення або приватному секторі за домовленістю з місцевими органами самоврядування. Окрім житла, статус забезпечує доступ до низки соціальних послуг, включаючи базову медичну допомогу, початкові інтеграційні програми, підтримку у працевлаштуванні та освіту для дітей. Фінансування цієї програми здійснюється за рахунок державного бюджету Чехії з частковою компенсацією витрат із фондів Європейського Союзу, що допомагає зменшити навантаження на місцеву економіку та сприяє ефективній інтеграції біженців у соціально-економічне життя країни. Словаччина, хоча й менш економічно потужна у порівнянні з Чехією, також має стабільний попит на іноземну робочу силу. Основою її економіки є автомобільна промисловість, що представлена такими відомими компаніями, як Volkswagen, Kia та Jaguar Land Rover. Ринок праці країни орієнтований переважно на фахівців технічних галузей. Середній рівень заробітної плати після оподаткування забезпечує привабливі умови для працівників, стимулюючи залучення іноземних спеціалістів до участі в економічному розвитку країни [4].

Відповідно до положень Закону Словацької Республіки «Про надання притулку та про внесення змін до деяких законів» № 480/2002 Z. z., особи, які залишають територію, де триває війна або збройні дії, мають право на отримання спеціального документа під назвою «тимчасовий прихисток» (Dočasně útočiško). Цей статус надає можливість легального перебування на території Словаччини протягом визначеного періоду та користування низкою прав, які наближаються до прав постійних резидентів. Зокрема, отримання статусу «тимчасового прихистку» дозволяє мігрантам отримати індивідуальний ідентифікаційний код (Rodné číslo), що відкриває доступ до важливих адміністративних і соціальних процедур. Цей код надає можливість відкривати банківські рахунки, укладати договори, отримувати соціальну допомогу, а також працевлаштовуватись у будь-якому секторі економіки без необхідності додаткового дозволу на роботу. Умови та порядок надання такого статусу визначаються національним законодавством Словаччини та відповідають стандартам Європейського Союзу у сфері захисту біженців і тимчасово переміщених осіб. Тимчасовий прихисток також спрощує доступ до системи охорони здоров'я, освіти, а в окремих випадках – до програм перекваліфікації чи підвищення кваліфікації, що сприяє ефективній інтеграції мігрантів у соціально-економічне життя країни [5].

У Словаччині, враховуючи наслідки російсько-української війни та значний потік осіб, які шукають притулку, уряд ухвалив низку заходів для підтримки як біженців, так і місцевих громадян, які надають їм допомогу. Зокрема, відповідно до розпорядження уряду Словацької Республіки № 474/2023 Z.z. «Про внесок на забезпечення проживання у зв'язку із ситуацією в Україні», передбачено спеціальну компенсацію для власників житла, які надають

тимчасовий прихисток особам зі статусом «тимчасового прихистку» (Dočasné útočisko). Ця фінансова допомога спрямована на часткове покриття витрат, пов'язаних із забезпеченням проживання біженців, і передбачає виплату 6 євро за кожен ніч перебування особи або приблизно 180 євро за 30 днів. Такий механізм діятиме протягом усього 2024 року і має на меті стимулювати громадян до активної участі у підтримці тимчасово переміщених осіб. Ця ініціатива також має позитивний соціально-економічний вплив. Вона сприяє інтеграції біженців у місцеві громади, забезпечує комфортні умови для їхнього проживання та адаптації, а також зміцнює соціальну солідарність серед населення. Крім того, такий підхід мінімізує ризики створення стихійних поселень або переважання державних центрів тимчасового розміщення, забезпечуючи водночас контроль за умовами проживання осіб, які отримали прихисток [6].

У Чеській Республіці та Словацькій Республіці діють міжнародні норми, ратифіковані всіма членами Європейського Союзу та обов'язкові до виконання. Зокрема, це Регламент (ЄС) 2018/1806 Європейського Парламенту та Ради від 14 листопада 2018 року, який визначає перелік третіх країн, громадяни яких зобов'язані мати візи для перетину зовнішніх кордонів держав-членів, а також перелік країн, громадяни яких звільнені від цього обов'язку. Цей регламент сприяє безперешкодному переміщенню на території Європейського Союзу для певної групи країн без віз протягом визначеного періоду. Наприклад, відповідно до додатка 2 до статті 1, громадяни третіх країн, зазначених у списку, звільняються від обов'язку мати візу для короткострокового перебування, яке не перевищує 90 днів у межах будь-якого 180-денного періоду. Це значно спрощує процес переміщення та забезпечує узгодженість міграційної політики ЄС, зокрема в Чехії та Словаччині [7].

Процедури надання статусу тимчасового прихистку в Словаччині та Чехії базуються на законодавстві, адаптованому до міжнародних стандартів і специфіки кризових ситуацій. У Словаччині подання заяви передбачає надання документів, що підтверджують особу, та заяву про причини переміщення. Тимчасовий прихисток дає змогу легально перебувати на території країни, працевлаштовуватися, користуватися медичними послугами та отримувати соціальну підтримку. У Чехії процедура отримання аналогічного статусу також є спрощеною, зокрема через закон Lex Ukrajina, що забезпечує мігрантам доступ до житла, освіти та ринку праці. Освітні можливості для мігрантів у Чехії та Словаччині базуються на принципах визнання кваліфікацій і спрощення процедур легалізації освітніх документів, що сприяє академічній та професійній мобільності. Взаємне визнання освітніх документів між цими країнами створює умови для більшої інтеграції в галузі освіти та людського капіталу [8].

Порівняння міграційної політики Чехії та Словаччини демонструє як схожі елементи, зумовлені директивами Європейського Союзу, так і відмінності, обумовлені національними пріоритетами. Чехія орієнтована на розвиток інтеграційних програм, що включають широкий спектр соціальних і освітніх послуг. Натомість Словаччина концентрується на оперативності процедур і мінімізації бюрократичних бар'єрів. Обидві країни прагнуть балансувати між захистом прав мігрантів і забезпеченням економічної стабільності. Ефективність реалізації цих політик залежить від подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, розширення інтеграційних ініціатив та співпраці в межах Європейського Союзу, що дозволить забезпечити більш стійкий підхід до управління міграційними процесами.

Висновки. Правове регулювання міграційних процесів у Чехії та Словаччині демонструє як спільні риси, так і суттєві відмінності, що впливають із національних особливостей обох країн, хоча обидві базують своє законодавство на нормах Європейського Союзу. У Чеській Республіці міграційна політика детально регулюється Законом № 326/1999 Sb. «Про проживання іноземців», який охоплює короткострокове, довгострокове та постійне перебування, а також запроваджує такі інструменти, як «Синя карта» для висококваліфікованих працівників і тимчасовий захист (Dočasná ochrana) для біженців. Законодавство Чехії передбачає значну кількість інтеграційних програм, включаючи доступ до освіти, мовних курсів та соціальних послуг.

Натомість у Словаччині правове регулювання перебування мігрантів базується на Законі № 480/2002 Z. z. «Про надання притулку», що передбачає статус тимчасового прихистку (Dočasné útočisko) для осіб, які тікають від війни, надаючи їм право на працевлаштування, медичне обслуговування та соціальну підтримку. Хоча обидві країни надають пріоритет гуманітарній підтримці, Словаччина пропонує спрощену процедуру оформлення дозволів на роботу для осіб, зайнятих у секторах із дефіцитом кадрів, але менш активно розвиває інтеграційні програми. Чехія виділяється розвинутою системою підтримки біженців, включаючи безкоштовне проживання протягом перших 90 днів, що регулюється Lex Ukrajina (Закон № 65/2022 Sb.), тоді як у Словаччині підтримка більше орієнтована на спрощення бюрократичних процедур і надання базових умов для проживання. Разом із тим, Чехія стикається з викликами через бюрократизацію процесів, тоді як у Словаччині проблемою є недостатня інформаційна підтримка для мігрантів.

Отже, обидві країни активно працюють над адаптацією своєї політики до сучасних реалій, надаючи гуманітарну допомогу та підтримку біженцям, але Чехія зосереджується на глибокій інтеграції мігрантів, тоді як Словаччина прагне спростити адміністративні процедури, зберігаючи фокус на оперативності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Priemerné a minimálne mzdy v EÚ. *EURES*. 2023 URL: <https://www.eures.sk/priemerne-a-minimalne-mzdy-v-eu/>
2. Priemerná mzda v Česku vzrástla, najmenej si polepšili zamestnanci vo verejnej správe. *TREND*. 2024. URL: <https://www.trend.sk/spravy/priemerna-mzda-cesku-vzrastla-najmenej-polepsili-zamestnanci-verejnej-sprave>
3. Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. Zákon č. 326/1999 Sb. 1999. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-326>
4. Priemerná mesačná mzda v hospodárstve SR v 1. štvrtroku SUSR. 2023. URL: <http://surl.li/tgqtha>
5. O azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov. ZÁKON 480/2002 Z. z. 2022. *SLOV-LEX.SK*. URL: https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/480/vyhlasene_znenie.html
6. O príspevku za poskytnutie ubytovania odídencovi v súvislosti so situáciou na Ukrajine. *NARIADENIE VLÁDY 474/2023 Z. SLOV-LEX.SK*. 2023. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2023/474/20240101.html>
7. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1806 zo 14. novembra 2018 uvádzajúce zoznam tretích krajín, ktorých štátni príslušníci musia mať víza pri prekračovaní vonkajších hraníc členských štátov a krajín, ktorých štátni príslušníci sú oslobodení od tejto povinnosti (kodifikované znenie). PE/50/2018/REV/1. *EUR-LEX.EUROPA*. 2018. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sk/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1806#ntr7-L_2018303SK.01005401-E0007
8. Zmluva medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o vzájomnom uznávaní rovnocennosti dokladov o vzdelaní vydávaných v Slovenskej republike a v Českej republike. 60/2015 Z. *SLOV-LEX.SK*. 2015. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/60/>